

Influența jurisprudenței CtEDO asupra legislațiilor naționale privind protecția penală a autorității

The influence of EcTHR jurisprudence on national legislation regarding the criminal protection of the authority

Andrei NĂSTASE¹

Rezumat: Funcționarii publici reprezintă elementul-cheie al administrației publice, având atribuții și responsabilități specifice. Este imperativ ca aceștia să dețină competențele necesare și să beneficieze de suportul juridic și material adecvat pentru a-și îndeplini sarcinile în mod corespunzător. Pentru îndeplinirea atribuțiilor conferite prin lege, în anumite circumstanțe poate fi implicată o protecție penală a autorității publice și exponenților acesteia. În principal, articolul se axează pe analiza practicii Curții Europene a Drepturilor Omului și a altor organisme jurisdicționale internaționale în privința actelor de violență îndreptate împotriva autorităților, examinându-se modul în care aceste fapte au fost tratate. Prin intermediul unei perspective orientate spre respectarea drepturilor omului, se explorează funcția publică și fenomenul ultrajului, evidențiindu-se importanța respectării acestor drepturi în raport cu reprezentanții autorităților publice. De asemenea, este evaluat impactul acestor decizii asupra legislațiilor naționale, protecției drepturilor individuale și al echilibrului între protecția penală a autorității și libertatea de exprimare.

Cuvinte-cheie: ultraj, autorități publice, drepturile omului, practica CtEDO, protecția penală a autorității.

Abstract: Civil servants represent the key element of public administration, having specific duties and responsibilities. They must have the necessary skills and the appropriate legal and material support to properly perform their duties. In order to fulfil the duties conferred by law, in certain circumstances, criminal protection of public authority and exponents thereof may be involved. The article mainly focuses on the analysis of the case-law of the European Court of Human Rights and other international judicial organisations regarding acts of violence against authorities and the way they were treated. Through a perspective focused on the respect of human rights, public office and the phenomenon of assault of a public official are explored by highlighting the importance of respecting those rights in relation with the exponents of public authorities. The impact of these judgments on national legislation, the protection of individual rights and the balance between the criminal protection of the authority and freedom of expression have been also assessed.

¹ Doctorand, Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ion Cuza” din Iași, e-mail: avocat.nastase@gmail.com.

Keywords: assault of a public official, public authorities, human rights, ECtHR case-law, criminal protection of authority.

1. Premise conceptuale și metodologie

Prezentul articol analizează protecția penală a autorității, așa cum a fost modelată în legislațiile naționale de influența jurisprudenței CtEDO. În special, ne vom concentra atenția asupra funcționarului public, care este în majoritatea sistemelor legislative considerat reprezentantul autorității. Motivul principal al cercetării din acest studiu este convingerea noastră că demersul științific de cercetare a protecției penale a autorității poate ajuta la conturarea unor forme îmbunătățite ale autorității, care să corespundă noilor cerințe generate de dezvoltarea societății și de fenomenul globalizării.

Funcționarii publici dețin rolul principal în buna organizare a activităților care stau la baza funcționării unui stat. Recomandarea Comitetului Miniștrilor al Consiliului Europei emisă în cadrul Sesiunii nr. 106 stipulează că „funcționarii publici sunt elementul-cheie al administrației publice, ei au îndatoriri și obligații specifice și ei trebuie să posede calificările necesare și să dispună de un cadru juridic și material corespunzător pentru a putea să-și desfășoare sarcinile într-un mod adecvat.”²

Autoritățile administrației publice trebuie să sprijine activitatea funcționarilor acestor entități ori de câte ori aceștia au probleme sau sunt împiedicați să-și exercite drepturile specifice, inclusiv ca urmare a agresiunilor împotriva lor. Statul este obligat să intervină și să asigure o protecție folosind mijloace persuasive sau chiar coercitive. Atât timp cât autoritatea publică are dreptul de a pretinde funcționarului său un comportament adecvat profesional și extraprofesional, la fel și funcționarul public este îndreptățit să pretindă și să obțină, din partea autorității angajatoare, recunoașterea și respectarea drepturilor sale garantate de lege.³ De aici se conturează o obligație pozitivă a statului de a sprijini realizarea atribuțiilor funcționarilor din cadrul autorităților publice în cazul în care exercitarea lor este împiedicată prin amenințare, violență sau alte forme de agresiune fizică sau psihică. În toate aceste situații, statul este obligat să intervină și să asigure realizarea funcției publice, inclusiv prin instituirea unei protecții penale a autorității.

Din considerente metodologice, pentru realizarea studiului s-au folosit tehnici de drept comparat, metoda logică și teleologică, și, în principal, metoda documentării, deoarece, pentru a putea aplica toate celelalte metode de analiză, trebuie, în primul rând, să analizăm informațiile care fac referire sau atingere subiectului studiat. Metoda teleologică este una din cele mai apreciate metode de

² Recomandarea No. R (2000) 10 Comitetului Miniștrilor Statelor Membre privind codurile de conduită pentru funcționarii publici, adoptată de către Comitetul Miniștrilor al Consiliului Europei la 11 mai 2000 în cadrul sesiunii nr. 106, <https://rm.coe.int/16806cc1ec> (accesat la 09.05.2024).

³ M. Drăniceru, *Funcția publică și fenomenul ultrajului prin prisma respectării drepturilor omului*, în *Volumul Conferinței științifico-practice „Statul securitatea și drepturile omului în era digitală”* organizată de Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, 2021, p. 216.

studiu, fiind metoda prin care putem stabili sensul elementelor interpretate după scopul și interesul avut de emitent, și care are ca bază de analiză metoda documentării. În ceea ce privește analiza jurisprudenței CtEDO, apreciem că metoda teleologică este foarte utilă.

Ca prim pas, considerăm că trebuie să definim conceptul de *autoritate*, care, în esență, desemnează puterea legitimă a unei persoane sau a unui grup de persoane asupra unor oameni.⁴ O concepție originală asupra definiției termenului de autoritate este cea a lui Bocheński, care consideră că autoritatea este creată de relațiile dintre trei componente: cel care deține autoritatea, cel față de care se exercită autoritatea și domeniul unde este exercitată această autoritate⁵.

2. Elemente de drept comparat privind protecția penală a autorității în lumina jurisprudenței CtEDO

În rândurile următoare vom realiza o prezentare succintă a dispozițiilor legale privind protecția penală a autorității din unele state europene, evidențiind o serie de aspecte care au fost analizate de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului⁶.

În cazul Republicii Moldova, protecția penală a autorității este reglementată, în primul rând, prin prevederile art. 349 din Codul penal⁷. Acest articol sancționează amenințarea cu moartea, cu vătămarea integrității corporale sau a sănătății, fie cu nimicirea bunurilor persoanei cu funcție de răspundere, în scopul sistării activității ei de serviciu ori schimbării caracterului ei în interesul celui care amenință sau al altei personae, precum și aceeași amenințare împotriva persoanei care își îndeplinește datoria obștească sau a rudelor ei apropiate în legătură cu participarea acestei persoane la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale (alin 1). Același articol sancționează aplicarea violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate față de persoana cu funcție de răspundere ori a rudelor ei apropiate, fie nimicirea bunurilor acestora în scopul sistării activității lor de serviciu ori schimbării caracterului ei în interesul celui care aplică violența sau al altei persoane, precum și aceleași acțiuni aplicate împotriva persoanei care își îndeplinește datoria obștească sau a rudelor ei apropiate în legătură cu participarea acestei persoane la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale (alin. 1¹). Conform alin. 2 al aceluiași articol, faptele prezentate mai sus constituie formă agravată a infracțiunii, dacă sunt însoțite de: a). aplicarea violenței

⁴ F. Bealey, *The Blackwell Dictionary of Political Science: A User's Guide to Its Terms*, Wiley Publishing House, 1999, pp. 22-23.

⁵ J.-M. Bocheński (1902-1995) a fost un filosof polonez, fiind considerat un reprezentant de seamă al gândirii catolice dintre cele două războaie mondiale. Pentru detalii, a se vedea A. Brożek, E. Świdorski & K. Świętorzecka, *Józef M. Bocheński. Two Anniversaries*, Stud East Eur Thought, nr. 74/2022, pp. 145–148, <https://doi.org/10.1007/s11212-022-09465-2> (accesat la 08.05.2024).

⁶ În continuare, CtEDO, Curtea Europeană sau Curtea.

⁷ Codul penal al Republicii Moldova, www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro# (accesat la 09.05.2024).

periculoase pentru viața sau sănătatea persoanelor menționate la alin. 1; b). distrugerea bunurilor prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane; c). daune materiale în proporții mari; d) alte urmări grave.

În lumina jurisprudenței CtEDO, care asimilează aplicarea sancțiunii contravenționale răspunderii penale⁸, art. 353 alin. (1) din Codul contravențional al Republicii Moldova⁹ sancționează ultragiarea colaboratorului organelor de ocrotire a normelor de drept, *id est* jignirea premeditată a onoarei și demnității procurorului, ofițerului de urmărire penală, ofițerului de informații și securitate, angajatului cu statut special al Ministerului Afacerilor Interne, altei persoane, aflată în exercițiul funcțiunii sau al datoriei obștești de asigurare a securității statului, de menținere, asigurare și restabilire a ordinii publice, de asigurare a siguranței circulației rutiere, de executare a hotărârilor instanței de judecată și a documentelor executorii și de combatere a criminalității, exprimată prin acțiune, verbal sau în scris.

Referindu-ne la protecția penală a autorității în legislația altor state, art. 341 din Codul penal italian¹⁰ prevede că orice persoană care, în loc public sau deschis publicului și în prezența mai multor persoane, aduce atingere onoarei și prestigiului unui funcționar public, în timp ce acesta se află în exercițiul funcției sau din cauză că îndeplinește o funcție publică, este pedepsită cu închisoare de până la trei ani. Totodată, art. 343 din Codul penal italian sancționează cu închisoare de până la 3 ani orice persoană care aduce atingere onoarei sau prestigiului unui magistrat în timpul unei audieri. În aceeași ordine de idei, Codul penal italian sancționează la art. 336 fapta oricărei persoane care folosește violența sau amenințarea împotriva unui funcționar public sau a unei persoane abilitate cu un serviciu public pentru a-l constrânge să facă un act contrar îndatoririlor sale, sau să omită un act din oficiul sau serviciul său.

Art. 433-5 din Codul penal francez¹¹ sancționează ultrajul cu o amendă în mărime de 7500 euro. Fapta de ultraj constă în cuvinte, gesturi sau amenințări, documente scrise sau imagini de orice tip care sunt făcute publice, sau trimiterea oricărui articol adresat unei persoane care îndeplinește o misiune de serviciu public, acționând în exercitarea sau cu ocazia exercitării funcției sale, și care este susceptibil să-i submineze demnitatea sau respectul datorat funcției pe care o deține. Pe de altă parte, art. 433-3 din Codul penal francez incriminează fapta constând în amenințarea de a comite o contravenție sau o infracțiune împotriva persoanelor sau bunurilor unor persoane publice, unui judecător sau procuror, unui jurat, unui avocat, unui ofițer juridic, unui funcționar public, unui membru al

⁸ Hotărârea CtEDO în cauza *Ziliberg v. Moldova*, nr. 61821/00, § 35, 1 februarie 2005, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-68119%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-68119%22]}) (accesat la 09.05.2024).

⁹ Codul contravențional al Republicii Moldova, www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=143251&lang=ro# (accesat la 11.05.2024).

¹⁰ Codul penal italian, www.procuragenerale.trento.it/attachments/article/31/cp.pdf (accesat la 09.05.2024).

¹¹ Codul penal francez, www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/french_penal_code_33.pdf (accesat la 10.05.2024).

jandarmeriei sau poliției naționale, vămilor, administrației penitenciare, sau oricărei alte persoane care deține autoritate publică sau îndeplinește o misiune de serviciu public, unui pompier (profesionist sau voluntar), supraveghetorului acreditat al unei clădiri sau al unui grup de clădiri sau unui agent care îndeplinește, în numele chiriașului, sarcina de a îngriji sau supraveghea o clădire locuită.

Art. 285 din Codul penal al Elveției¹² sancționează cu privațiune de până la trei ani (în cazurile minore, cu amendă) fapta oricărei persoane care, prin utilizarea violenței sau amenințărilor, împiedică o autoritate, unul dintre membrii săi sau un funcționar public să îndeplinească un act oficial, sau îi constrânge să îndeplinească un astfel de act, sau îi atacă în timp ce îndeplinesc un astfel de act.

Art. 257 din Codul penal al României¹³, în alin. 1, sancționează amenințarea săvârșită nemijlocit sau prin mijloace de comunicare directă, lovirea sau alte violențe, vătămarea corporală, lovirile sau vătămarile cauzatoare de moarte ori omorul săvârșite împotriva unui funcționar public care îndeplinește o funcție ce implică exercițiul autorității de stat, aflat în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în legătură cu exercitarea acestor atribuții.

Analizând reglementările penale prezentate mai sus, se poate observa că acestea protejează autoritatea împotriva următoarelor forme de comportament ilicit: *insulte*, care constau în comentarii, gesturi sau acțiuni jignitoare, denigratoare sau ofensatoare, care supără și/sau umilesc; *hărțuirea*, care reprezintă un comportament sau acțiuni persistente care cauzează disconfort, teamă sau neliniște; *amenințările*, care constau în expresii explicite sau implicite care comunică o intenție de a răni, vătăma sau provoca daune unei persoane sau altora asociate cu aceasta, implicând un risc iminent pentru bunăstarea și siguranța unei persoane; *atacuri fizice*: lovire, împingere, utilizarea armelor de foc, bătaie, răpire, tentative de asasinat sau alte acte de violență fizică.

Toate aceste forme de comportament intră în sfera noțiunii de ultraj. Potrivit Dicționarului explicativ al limbii române¹⁴, ultrajul reprezintă o infracțiune care constă în insultă, calomnie, amenințare ori alte acte de violență ori de vătămare corporală împotriva unui funcționar aflat în exercițiul funcțiunii. Infracțiunea de ultraj este una dintre infracțiunile îndreptată împotriva autorităților publice și funcționarilor statului. Acțiunile incriminate pot submina autoritatea statului și independența funcționarilor publici, existând, așa cum am văzut, o varietate de mijloace prin care pot fi comise aceste fapte ilegale.

Într-adevăr, independența în sens funcțional presupune o neimplicare a unor terți în activitatea funcționarilor publici. Orice funcționar public trebuie să fie liber să ia decizii fără teama unor atacuri fizice sau de altă natură asupra sa ori a membrilor familiei sale. Din acest considerent, respectul datorat autorității statului

¹² Codul penal elvețian, www.fedlex.admin.ch/eli/cc/54/757_781_799/en (accesat la 10.05.2024).

¹³ Legea nr. 286/2009 privind Codul penal, M. Of. nr. 510 din 24 iulie 2009, cu modificările și completările ulterioare.

¹⁴ Academia Română, *Dicționar explicativ al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2016.

și, implicit, celor investiți cu această autoritate, se impune a fi apărat prin toate mijloacele, cu atât mai mult cu cât valorile sociale apărate sunt duale: pe de o parte cele privind autoritatea de stat, iar pe de altă parte cele referitoare la valorile sociale cu privire la persoanele care poartă această autoritate¹⁵. În literatura de specialitate s-a exprimat și opinia conform căreia dacă se săvârșește un atac împotriva unei gărzi de corp care protejează un funcționar public, fapta trebuie să fie asimilată cu un atac direct asupra funcționarului public, deci trebuie considerată ca fiind infracțiunea de ultraj¹⁶.

În același timp, jurisprudența susține că, în sfera largă a persoanelor care au calitatea de funcționar public în sensul legii penale, nu toate pot avea calitatea de subiect pasiv al infracțiunii de ultraj. Practic, doar funcționarii publici *care îndeplinesc o funcție ce implică exercițiul autorității de stat* pot fi subiecți pasivi ai acestei infracțiuni. Prin urmare, trebuie stabilit care dintre persoanele care intră în categoria funcționarilor publici au atribuția de a îndeplini o funcție ce implică exercițiul autorității de stat. Opiniile exprimate în doctrină arată că intră în această categorie: persoana care, cu titlu permanent sau temporar, cu sau fără o remunerație, exercită atribuții și responsabilități, stabilite în temeiul legii, în scopul realizării prerogativelor puterii legislative, executive sau judecătorești (de exemplu, senatori, deputați, Președintele României, membrii Guvernului, judecătorii, procurorii, membrii CSM); persoanele care exercită o funcție de demnitate publică; o serie de funcționari publici asimilați, care exercită funcții ce implică exercițiul autorității de stat¹⁷. În acest sens, literatura de specialitate arată că nu pot fi subiecți pasivi ai infracțiunii de ultraj: persoana care este director al unei persoane juridice cu capital integral sau majoritar de stat; medicul care lucrează în sistemul public; contabilul care lucrează în sistemul public; contabilul care lucrează în cadrul unei instanțe judecătorești; expertul judiciar; interpretul; grefierul; secretarul unui birou parlamentar; profesorul¹⁸. Actualul Cod penal al României prevede și un subiect pasiv calificat, și anume polițistul, militarul sau personalul silvic investit cu exercițiul autorității publice, care se află în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în legătură cu exercitarea acestor atribuții, atunci când este supus uneia dintre acțiunile prin care se realizează elementul material al laturii obiective a infracțiunii de ultraj, enumerate în alin. (4) al art. 257 C. pen.¹⁹.

¹⁵ P. Dungan, *Infracțiunea de ultraj în concepția noului Cod penal*, în Law Series Annals, Timișoara, 2009, pp. 35-42.

¹⁶ E. Tanislav, *Ultraj. Practică judiciară*, în *Revista de Drept Penal*, nr. 1/2001, p. 103.

¹⁷ M. Udriou, *Sinteze de drept penal*, Editura C.H. Beck, București, 2020, p. 478; Ionescu Dumitrache A. A., *Drept penal. Partea specială II*, Editura Universul Juridic, București, 2021, p. 7.

¹⁸ În acest sens, a se vedea C. Rotaru, A. R. Trandafir, V. Cioclei, *Drept penal. Partea specială II. Curs tematic*, Editura C. H. Beck, București, 2018, p. 10;

¹⁹ T. Toader, M. I. Michinici, R. Răducanu, A. Crișu-Ciocîntă, S. Rădulețu, M. Dunea, *Noul Cod Penal. Comentarii pe articole*, Editura Hamangiu, București, 2014, p. 422.

3. Aspecte speciale privind jurisprudența CtEDO în materia protecției penale a autorității

Dincolo de elementele esențiale privind protecția penală a autorității, practica CtEDO a revelat existența unor aspecte speciale, care necesită o analiză particularizată. În continuare, ne vom opri la două astfel de elemente, și anume independența funcțională a reprezentanților autorității publice și fapta de insultă săvârșită împotriva funcționarului public.

3.1. Jurisprudența CtEDO cu privire la independența funcțională a reprezentanților autorității publice

În materia protecției penale a autorității, jurisprudența CtEDO este bogată și are în vedere aspecte variate. Una dintre principalele chestiuni care au fost analizate de către CtEDO se referă la independența funcțională a reprezentanților autorităților publice, care este esențială pentru o administrație eficientă și echitabilă. În continuare, vom analiza jurisprudența CtEDO cu privire la acest aspect.

În viziunea CtEDO, independența reprezentanților autorităților publice trebuie înțeleasă ca fiind în echilibru cu exercitarea cu responsabilitate și profesionalism a autorității, în special în contextul protecției penale a autorității. Asigurarea acestui echilibru a fost examinată în jurisprudența CtEDO într-o serie de cauze având ca obiect reacția organelor de forță la comportamentele violente.

Astfel, în cauza *Galotskin v. Grecia*²⁰, Curtea a menționat că o dispută verbală dintre reclamant și polițiști nu ar putea în niciun caz să justifice provocarea de vătămări grave asupra primului. Curtea a statuat că este de datoria polițiștilor să acționeze cu profesionalism și cu respectul cuvenit față de demnitatea persoanei aflate în custodia lor. Arestările trebuie să fie efectuate întotdeauna într-un mod prudent și consecvent, iar folosirea forței poate fi justificată numai în cazul unei rezistențe forțate de a se supune ordinelor ofițerilor. Aceste reguli sunt valabile chiar dacă polițiștii se simt nesiguri și vulnerabili ca urmare a unei agresiuni verbale și chiar fizice.

În altă ordine de idei, în cauza *Androvski v. Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei*²¹, instanțele naționale au concluzionat că ofițerii de poliție folosiseră în mod legal forța pentru a învinge rezistența reclamantului, răsucindu-i brațele la spate și folosind cătușele. Deși cu anumite rezerve bazate pe faptul că ofițerii de poliție aveau un nivel înalt de pregătire și că reclamantul era de vârstă înaintată și avea o sănătate precară, Curtea a apreciat că forța fizică utilizată de polițiști era strict necesară ca răspuns la opunerea de rezistență la reținere.

²⁰ Hotărârea CtEDO în cauza *Galotskin v. Grecia*, nr. 2945/07, 14 ianuarie 2010, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-96687%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-96687%22]}) (accesat la 12.05.2024).

²¹ Hotărârea CtEDO în cauza *Androvski v. Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei*, nr. 24312/10, 23 iulie 2015, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-156248%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-156248%22]}) (accesat la 12.05.2024).

În cauza *Giuliani și Gaggio v. Italia*²², Curtea a decis că nu a avut loc o încălcare a art. 2 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului²³, care se referă la dreptul la viață, cu privire la folosirea forței letale, constatând că folosirea forței de către carabinieri a fost absolut necesară în sensul Convenției. Ea a remarcat, în special, că ofițerul care a tras focurile a fost confruntat cu un grup de demonstranți care desfășurau un atac ilegal și foarte violent asupra vehiculului în care acesta era blocat. În opinia Curții, el a acționat în convingerea sinceră că viața și integritatea fizică a sa și a colegilor săi erau în pericol din cauza atacului la care erau supuși. Mai mult, din probele puse la dispoziția Curții rezulta clar că, de fapt, carabinierul a dat un avertisment ținând arma într-un mod clar vizibil și că a tras focurile de armă doar deoarece atacul nu încetase. În aceste circumstanțe, folosirea unui mijloc de apărare potențial letal, cum ar fi descărcarea armei de foc, a fost justificată.

În acest set de cauze examinate de către Curte se observă că polițiștii, în calitate de exponenți ai autorității statului, au recurs la acțiuni de răspuns la comportamentele violente îndreptate împotriva lor. Specificul cazurilor examinate mai sus este că atacul la adresa polițiștilor s-a manifestat prin acțiuni fizice, ca latură obiectivă a ultrajului.

3.2. Jurisprudența CtEDO cu privire la insulta adresată funcționarului public

Trebuie subliniat faptul că, în reglementările penale ale multor state europene, inclusiv din rândul celor prezentate în această lucrare, este incriminată și insulta ca ipoteză de materializare a laturii obiective a ultrajului. Aceasta reprezintă, în esență, utilizarea unui limbaj abuziv sau disprețuitor la adresa reprezentantului autorității. În continuare, vom analiza jurisprudența CtEDO cu privire la fapta de insultă adresată funcționarului public.

Potrivit unei opinii expuse în doctrină²⁴, insultarea reprezentantului autorității publice se concretizează în evaluarea negativă a persoanei sale și a activității pe care o desfășoară, acestea reprezentând – pentru făptuitor – expresia sistemului de constrângere etatizată, și nu a persoanei victimei în ansamblu. Insultele împotriva unui reprezentant al autorității constau în umilirea publică a onoarei și demnității acestuia, care afectează calitățile sale personale și/sau profesionale, fiind săvârșite în timpul exercitării sau în legătură cu exercitarea de către funcționar a atribuțiilor sale de serviciu și sunt exprimate într-o formă necorespunzătoare sau în alt mod care afectează onoare și demnitatea persoanei vătămate. Insultele pot consta în exprimări publice injurioase adresate persoanei vătămate, publicarea de informații umilitoare despre aceasta în mass-media sau pe internet, precum și prin acțiuni publice. Poziția dominantă pe care o ocupă autoritatea publică în cadrul unui stat face necesar ca aceasta să manifeste reținere în recurgerea la protecția

²² Hotărârea CtEDO în cauza *Giuliani și Gaggio v. Italia*, nr. 23458/02, 24 martie 2011, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-104098%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-104098%22]}) (accesat la 12.05.2024).

²³ În continuare, CEDO sau Convenția.

²⁴ N. B. Gulieva, *Protecția juridică penală a onoarei și demnității unui reprezentant al guvernului*, B: Vestnik KemSU, 2013, nr. 4, pp. 270-273.

penală acolo unde există alte mijloace disponibile pentru a răspunde atacurilor și criticilor nejustificate ale adversarilor. Cu toate acestea, autoritățile statului au dreptul, în anumite cazuri, să adopte măsuri, chiar de natură penală, destinate să reacționeze în mod adecvat și fără exces la unele tipuri de remarci. În cele din urmă, atunci când astfel de remarci incită la violență împotriva unei persoane sau a unui funcționar public sau a unei părți a populației, autoritățile statale beneficiază de o marjă mai largă de apreciere atunci când examinează necesitatea unei ingerințe în libertatea de exprimare²⁵.

În acest context, ținând cont de jurisprudența CtEDO, se conturează problema de a stabili, în baza jurisprudenței Curții, elemente care să ne ghideze în demersul de a aprecia în ce măsură insultele aduse funcționarilor publici pot fi considerate infracțiuni, fără a se produce, în acest fel, o ingerință în dreptul la libera exprimare, consacrat de art.10 din Convenție.

În cauza *Savva Terentyev v. Rusia*²⁶ s-a pus problema proporționalității sancțiunii în cazul ultragierii unor ofițeri ai poliției. În anul 2007, reclamantul a postat pe blogul său un comentariu intitulat „Urăsc polițiștii”, în conținutul căruia, printre altele, se regăseau următoarele: *„Nu sunt de acord cu ideea că polițiștii au încă mentalitatea unui baston represiv în mâinile celor care au puterea. În primul rând, ei nu sunt polițiști, ci milițieni; în al doilea rând, mentalitatea lor este incurabilă. Un porc rămâne întotdeauna un porc. Cine devine milițian? Doar indivizii obtuși și huliganii – cei mai proști și mai puțin educați reprezentanți ai lumii animale. Ar fi grozav dacă în centrul fiecărui oraș rus, pe piața principală [...] ar exista un cuptor, ca la Auschwitz, în care în mod ceremonial în fiecare zi, și mai bine de două ori pe zi (să zicem, la amiază și la miezul nopții), milițienii necredincioși ar fi arși. Poporul i-ar arde. Acesta ar fi primul pas pentru curățarea societății de această mizerie de milițian-huligan”*. Instanțele naționale de judecată l-au condamnat pe reclamant la o pedeapsă cu închisoarea pe un termen de un an, cu suspendarea executării acesteia. În susținerea poziției sale, instanța a constatat că reclamantul a acționat cu o aversiune personală față de polițiști și, prin acel comentariu, a decis să influențeze publicul cu scopul de a-i îndemna să comită acțiuni violente împotriva polițiștilor, de a insufla publicului hotărârea și aspirația de a comite acțiuni ilegale în privința polițiștilor. Potrivit instanței, *„polițiștii din Rusia [erau] un grup social mare – oameni uniți prin activitatea lor comună în protejarea vieții, sănătății, drepturilor și libertăților oamenilor, a proprietății, a intereselor publice și de stat împotriva crimelor și infracțiunilor”*. De asemenea, ea a remarcat că reclamantul *„[era] conștient de natura ilegală a acțiunilor sale atunci când și-a publicat textul cu scopul de a incita la ură și dușmănie, îmbibat cu ostilitate, ură și umilirea demnității polițiștilor din Rusia [...] pe un blog pe internet mai popular decât al său [...] și astfel l-a făcut accesibil unui număr mai mare de cititori”*.

²⁵ Hotărârea CtEDO în cauza *Sürek v. Turcia*, nr. 24762/94, 8 iulie 1999, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58279%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58279%22]}) (accesat la 14.05.2024).

²⁶ Hotărârea CtEDO în cauza *Savva Terentyev v. Rusia*, nr. 10692/09, 28 august 2018, [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-185307%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-185307%22]}) (accesat la 14.05.2024).

Prin hotărârea sa din 28 august 2018, CtEDO a constatat în acest caz, în unanimitate, că a avut loc o încălcare a Articolului 10 din Convenție, reiterând că toleranța și respectul pentru demnitatea egală a tuturor ființelor umane constituie fundamentul unei societăți democratice și pluraliste. În acest context, în principiu, societățile democratice pot considera necesar să sancționeze sau chiar să prevină toate formele de exprimare care răspândesc, incită, promovează sau justifică violența sau ura bazată pe intoleranță, cu condiția ca orice „formalități”, „condiții”, „restricții” sau „pedepse” impuse să fie proporționale cu scopul legitim urmărit. În evaluarea sa a ingerinței în libertatea de exprimare în cazurile referitoare la mesajele împotriva autorităților, Curtea ia în considerare o serie de factori, care au fost invocați în mai multe rânduri în jurisprudența sa (a se vedea hotărârea în cauza *Perincek v. Elveția*²⁷). Curtea a constatat că limbajul ofensator se poate afla în afara protecției libertății de exprimare, dacă se ridică la nivelul denigrării fără rost. Totuși, utilizarea unor expresii vulgare în sine nu este decisivă în evaluarea unei exprimări ofensive, deoarece aceasta ar putea servi doar scopurilor stilistice. Crucial în prezenta cauză a fost că CtEDO a stabilit că poliția, sau orice altă autoritate de aplicare a legii, cu greu poate fi considerată ca o minoritate sau un grup neprotejat cu o istorie de opresiune sau care se confruntă cu prejudecăți, ostilitate și discriminare încrustate adânc sau care este vulnerabilă pe alt temei. Din acest motiv nu a putut fi demonstrat că aceasta are nevoie de o protecție sporită împotriva atacurilor comise prin insultă, ridiculizare sau defăimare.

De o astfel de protecție, mai degrabă, se bucură: comunitățile de migranți non-europeni (*Soulas și alții v. Franța*²⁸ și *Féret v. Belgia*²⁹); minoritățile naționale imediat după restabilirea independenței (*Balsytė-Lideikienė v. Lituania*³⁰); minoritățile sexuale (*Vejdeland și alții v. Suedia*³¹).

Curtea a stabilit că, fiind o parte a forțelor de securitate a statului, poliția ar trebui să manifeste un grad de toleranță deosebit de ridicat față de discursul ofensator, cu excepția cazului în care un astfel de discurs inflamator este probabil să provoace acțiuni ilegale iminente împotriva personalului lor și să-i expună unui real risc de violență fizică. În acest sens, condamnarea penală a lui Savva Terentyev nu a satisfăcut criteriul de „necesitate socială imperioasă” și a fost disproporționată în raport cu scopul legitim invocat. Astfel, interferența nu a fost „necesară într-o societate democratică”.

²⁷ Hotărârea CtEDO în cauza *Perincek v. Elveția*, nr. 27510/08, 15 octombrie 2015, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22002-10930%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22002-10930%22]}) (accesat la 15.05.2024).

²⁸ Hotărârea CtEDO în cauza nr. 15948/03, §§ 36-41, 10 iulie 2008, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-87370%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-87370%22]}) (accesat la 15.05.2024).

²⁹ Hotărârea CtEDO în cauza nr. 15615/07, §§ 69-73 și 78, 16 iulie 2009, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22002-1407%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22002-1407%22]}) (accesat la 15.05.2024).

³⁰ Hotărârea CtEDO în cauza nr. 72596/01, § 78, 4 noiembrie 2008, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-89307%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-89307%22]}) (accesat la 15.05.2024).

³¹ Hotărârea CtEDO în cauza nr. 1813/07, § 49, 9 februarie 2012, [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-109046%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-109046%22]}) (accesat la 15.05.2024).

Prin hotărârea sa nr. 41 din 3 noiembrie 2016³², Plenul Curții Supreme a Federației Ruse a încercat să rezolve problema semnalată de către Curtea Europeană în cauza *Savva Terentyev v. Rusia* (pre-citată). În conținutul hotărârii, judecătorii au stabilit că nu orice afirmație negativă urmează a fi considerată extremistă, stabilind un șir de criterii obiective de determinare.

Pe de altă parte, în hotărârea sa în cauza *Stomakhin v. Rusia*³³, Curtea a abordat problema utilizării diferitor opinii critice împotriva forțelor armate și de securitate, precum „[...] întreaga Cecenie este acum plină de aceiași Budanovi – maniaci, sadici însetați de sânge, criminali și degenerați în epoleți. Întreaga armată de ocupație a Rusiei este alcătuită din acei Budanovi [...]” sau „[...] în Cecenia, Armata Rusă a încetat să mai existe ca o forță militară a statului, transformându-se, odată pentru totdeauna, într-o bandă frenetică de jefuitori și criminali; o turmă înnebunită de droguri [...]”. În această cauză, Curtea nu a putut ajunge la concluzia că afirmațiile supuse examinării au rămas în limitele criticii acceptabile a acțiunilor forțelor armate și de securitate federale în Republica Cecenia. Prin generalizarea și etichetarea tuturor membrilor forțelor armate și de securitate ale Rusiei drept „maniaci”, „criminale” și fiind alcătuite din persoane cu gândire criminală în alt mod, textele în discuție stârnesc o ură adânc înrădăcinată și irațională împotriva lor într-o încercare clară de a justifica și a pleda pentru acțiuni violente împotriva lor. În lumina tonului frazelor utilizate și având în vedere contextul sensibil al luptei împotriva terorismului și, în special, al operațiunii antiteroriste în Cecenia, Curtea a acceptat că afirmațiile contestate incitau la ură împotriva membrilor forțelor armate și de securitate federale și îi expuneau unui posibil risc de violență fizică, și că, din acest punct de vedere, concluzia instanțelor naționale în acest sens fusese bazată pe „considerente relevante și suficiente”.

Curtea are deja o jurisprudență bine dezvoltată și cu referire la faptul că autoritățile statului urmează să manifeste un grad scăzut de sensibilitate și un grad mai ridicat de rezistență la critici și insulte. Aceasta ia în considerare statutul persoanei vizate de critici. De exemplu, un procuror care este participant în proces ar trebui să „accepte critici serioase din partea apărătorului” cu privire la acțiunile sale în cadrul unui anumit caz, având în vedere, totuși, că aceste afirmații nu ar trebui să vizeze calitățile profesionale sau alte calități generale (a se vedea deciziile pronunțate în cauzele *Nikula v. Finlanda*³⁴, *Foglia v. Elveția*^{35, 36}).

³² Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации (Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Federației Ruse), <https://www.vsrfr.ru/documents/own/8514/> (accesat la 10.05.2024).

³³ Hotărârea CtEDO în cauza *Stomakhin v. Rusia*, nr. 52273/07, 9 mai 2018, <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-182731%22%5D%7D> (accesat la 15.05.2024).

³⁴ Hotărârea CtEDO în cauza nr. 31611/96, 30 noiembrie 2000, <https://hudoc.echr.coe.int/#%7B%22itemid%22:%5B%22001-5568%22%5D%7D> (accesat la 15.05.2024).

³⁵ Hotărârea CtEDO în cauza nr. 35865/04, 13 decembrie 2007, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-84003%22%5D%7D> (accesat la 15.05.2024).

³⁶ Hotărârea CtEDO în cauza nr. 34875/07, 15 iulie 2010, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22002-886%22%5D%7D> (accesat la 15.05.2024).

Cu toate acestea, nu orice critică în adresa procurorului este protejată de art. 10 din Convenție. Bunăoară, în cauza *Lesnik v. Slovacia*³⁷ reclamantul a scris o scrisoare procurorului districtual, susținând că procurorul de caz fusese responsabil de urmărirea sa penală și că a dat o autorizație ilegală pentru interceptarea convorbirilor telefonice ale reclamantului. Ulterior, reclamantul s-a adresat Procurorului general al Slovaciei, afirmând că procurorul districtual își depășise atribuțiile și că acesta ar fi luat mită. La cererea procurorului districtual a fost deschis un dosar penal împotriva reclamantului pentru insultarea procurorului. Curtea a stabilit că actul de intervenție al statului în drepturile omului a fost prevăzut de lege și a urmărit obiective legitime de protejare a reputației și drepturilor procurorului districtual, pentru a-i permite să-și îndeplinească funcțiile de procuror fără interferențe inadecvate. În ceea ce privește necesitatea acestei intervenții, trebuie menționat că procurorii sunt funcționari publici care fac parte din mecanismul judiciar în sens larg și, la fel ca funcționarii judecătorești, este necesar – în interesul general al societății – ca aceștia să se bucure de încrederea publicului. Deși într-o societate democratică cetățenii au dreptul să critice sistemul de justiție și pe cei care lucrează în acest sistem, o astfel de critică trebuie să se încadreze în anumite limite. În acest caz, ținând cont de scrisorile reclamantului, unele afirmații făcute puteau fi considerate drept opinii cu privire la calitățile profesionale și personale ale procurorului districtual, cu toate acestea, în scrisori existau și acuzații la adresa celui procuror cu referire la acțiuni ilegale și abuz de putere. Astfel de afirmații trebuie tratate ca fapte, care au fost găsite neconfirmate de către instanțele naționale. Motivele concluziilor instanțelor în acest sens au fost, prin urmare, semnificative și justificate din punct de vedere juridic. Aceste acuzații, prin natura lor, erau grave, puteau insulta procurorul vizat și puteau afecta îndeplinirea atribuțiilor sale. Mai mult, fiind menționate în cazul scrisorii adresate Procurorului general, ele puteau aduce prejudicii reputației procurorului districtual. Deși pedeapsa impusă reclamantului nu a fost nesemnificativă, aceasta a fost, totuși, aplicată la limita minimă. Având în vedere marja de apreciere a statului în asemenea situații, Curtea a considerat că ingerința statului în drepturile reclamantului în acest caz nu a fost disproporționată.

Recent, Curtea a pronunțat o hotărâre în cauza *Veiga Cardoso v. Portugalia*³⁸, care se referă la condamnarea penală a reclamantului pentru defăimarea agravată a unui procuror. În cadrul unei întâlniri cu funcționarii responsabili de supravegherea contactului reclamantului cu fiica sa, reclamantul a făcut următoarele declarații cu privire la procurorul care o reprezenta pe fiica sa, specificând că „*aceasta nu e instanță, nu e nimic, procurorul ăla, acel B., bea, sau nu știi [...] nu deschide gura.*” Instanța de judecată i-a aplicat o amendă de 1600 de euro, indicând că intenția reclamantului era să ridice îndoieli cu privire la onoarea personală și profesională a procurorului și să-i pună la îndoială etica personală și profesională,

³⁷ Hotărârea CtEDO în cauza nr. 35640/97, 11 martie 2003, [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-22139%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-22139%22]}) (accesat la 15.05.2024).

³⁸ Hotărârea CtEDO în cauza *Veiga Cardoso v. Portugalia*, nr. 48979/19, 16 ianuarie 2024, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-230257%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-230257%22]}) (accesat la 16.05.2024).

aducându-i un prejudiciu imaginii sale ca procuror și ca persoană fizică. Astfel, sarcina Curții a fost să examineze dacă fusese garantat un echilibru corect dintre drepturile și interesele concurente – dreptul reclamantului la libertatea de exprimare, pe de o parte, și dreptul procurorului de a-și vedea drepturile personale protejate, pe de altă parte. Curtea a concluzionat că nu exista nimic care să fi sugerat că reclamantul se referea la integritatea personală sau la etica personală a procurorului. Dimpotrivă, se pare că acesta s-a referit exclusiv la aspectul profesional al prestației procurorului și în special la lipsa de acțiune a acestuia. În opinia Curții, instanțele interne nu au explicat suficient cum reclamantul a depășit dreptul său la critică și de ce dreptul său de a-și exprima opinia ar fi trebuit să fie limitat. Curtea și-a reiterat concluziile din cauza *Lesnik v. Slovacia* (pre-citată) și în prezenta cauză, statuând că nu există nicio îndoială că într-o societate democratică indivizii au dreptul să comenteze și să critice administrarea justiției și funcționarii implicați în aceasta. Cu alte cuvinte, este valabilă și pentru acești funcționari existența unui grad ridicat de toleranță, deși nu identic cu cel așteptat de la politicieni. În ceea ce privește aprecierea naturii și severității sancțiunilor aplicate reclamantului, Curtea a reținut că acesta fusese condamnat pentru defăimare agravată și condamnat la o amendă de 1600 de euro, care părea vădit disproporționată, în special datorită faptului că o cale de atac specifică privind protecția onoarei și reputației unei persoane este prevăzută de Codul civil portughez.

De o protecție deosebită au parte și judecătorii naționali, îndeosebi cu referire la insultele aduse acestora. Potrivit circumstanțelor cauzei *Saday v. Turcia*³⁹, reclamantul era student și se afla în detenție, când a fost adus în fața Curții de securitate a statului. O parte din pledoariile reclamantului s-au referit la sistemul judiciar turc și la practica instanțelor de securitate a statului. Printre altele, reclamantul a menționat că „*nu voia ca cineva să fie ucis de călăi în robe, [...] cu siguranță nu va fi cerut iertare de la domnii acestui status quo obscur și nici de la paznicii ridicoli ai acestei mlaștini de care lumea viitoare [...] își va aminti cu ură [...], și că [...] el se vedea judecat în fața unui tribunal instituit pentru a proteja dictatura fascistă a capitalismului, sub legile celor mai sângeroase regimuri fasciste din lume [...]*”. Considerând că declarațiile reclamantului conțineau remarci „nepotrivite” împotriva autorității sale, Curtea de securitate a statului l-a judecat și condamnat pe reclamant și pentru sfidarea instanței. Examinând cauza, CtEDO a reamintit că instanțele de judecată, în calitate de garanți pentru efectuarea justiției cu o misiune fundamentală într-un stat de drept, au nevoie de încrederea publicului. În egală măsură, pentru a-și îndeplini obligațiile în mod corespunzător, magistrații trebuie să beneficieze de această încredere fără a fi deranjați sau sfidați, fiind necesar, prin consecință, să fie protejați împotriva atacurilor verbale ofensatoare în timpul serviciului. În speță, observațiile formulate de reclamant făceau parte din memoriul său și, prin urmare, priveau dreptul la apărare. Cu toate acestea, Curtea a atras atenția că, dacă justițiabilii au dreptul de a vorbi public în sala de judecată pentru a-și asigura apărarea drepturilor și a intereselor, respectivele critici nu pot depăși

³⁹ Hotărârea CtEDO în cauza *Saday v. Turcia*, nr. 32458/96, 30 martie 2006, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22002-3448%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22002-3448%22]}) (accesat la 16.05.2024).

anumite limite. Într-adevăr, anumite interese, cum ar fi autoritatea sistemului judiciar, sunt suficient de importante pentru a justifica restricțiile incidente în asemenea situații.

În prezenta cauză, Curtea a observat că, în pledoaria sa, reclamantul a făcut mențiuni deosebit de acerbe, zicând că „*statul dorește să fim uciși de călăi îmbrăcați în haine*” sau „*Dictatura fascistă [...] vrea acum să mă judecați în fața unei instanțe de securitate de stat*”, aceste idei purtând o conotație profund ostilă. Curtea nu a putut minimiza susținerea reclamantului prin a o reduce la o simplă critică structurală a instanțelor de securitate a statului. Reclamantul a avut posibilitate să conteste componența sau funcționarea instanței de securitate fără a ataca personal judecătorii acesteia. Observația Curții a fost consolidată de gravitatea și generalitatea criticilor formulate de către reclamant, precum și de tonul ales în acest scop, care putea avea drept consecință subminarea autorității judiciare prin crearea unei atmosfere de nesiguranță în detrimentul bunei funcționări a instanței de judecată. În cele din urmă, ținând cont de comentariile vociferate de către reclamant, care au fost de natură să pună în discuție demnitatea magistraților într-un mod brutal, Curtea a admis că instanțele naționale de judecată au considerat necesară aplicarea unei sancțiuni în privința reclamantului. Cu toate acestea, la fel ca în cazul *Savva Terentyev v. Rusia*, și în cazul *Saday v. Turcia* a fost vizată severitatea sancțiunii, reclamantul din cea din urmă speță primind o pedeapsă privativă de libertate pe un termen de șase luni, dintre care primele două trebuind să fie executate într-o celulă solitară. Astfel, Curtea a stipulat că, deși instanța de securitate a hotărât să suspende executarea ultimelor patru luni de detenție, gravitatea și severitatea pedepsei pe care trebuia să o execute, respectiv izolarea în timpul primelor două luni, a fost disproporționată în raport cu scopurile urmărite și, prin urmare, nu a fost necesară într-o societate democratică.

Potrivit raportului de executare în cauza *Saday v. Turcia* (amintită mai sus), Curțile de securitate ale statului au fost desființate, ca urmare a mai multor critici aduse Turciei din cauza existenței acestui tip de tribunale, care aplicau sancțiunile într-un mod disproporționat. Din aceste raționamente, mărimea pedepsei aplicabile pentru tulburarea ordinii în ședința de judecată a fost redusă de la 6 luni de închisoare până la cel mult patru zile de detenție disciplinară, aceasta nefiind posibil de a fi aplicată minorilor. În raportul său cu privire la executarea hotărârii respective, Guvernul reclamat a specificat că o asemenea prevedere este compatibilă cu standardele adoptate de către Curte. În plus, Guvernul a relatat că, până la data emiterii raportului, nu existase nicio cerere depusă la Curte sau o hotărâre care să constate o încălcare similară cu cea din cauza *Saday v. Turcia*, solicitând încetarea monitorizării executării acelei hotărâri de către Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei.

Utilizarea unui ton ironic sau chiar sarcastic în remarci adresate unui judecător a fost considerată adecvată în conformitate cu art. 10 din Convenție⁴⁰,

⁴⁰ Hotărârea CtEDO în cauza *Gouveia Gomes Fernandes și Freitas e Costa v. Portugalia*, nr. 1529/08, 29 martie 2011, <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-104151%22%5D%7D> (accesat la 16.05.2024).

Curtea reamintind că, deși poate fi necesar să se protejeze sistemul judiciar împotriva atacurilor care aduc prejudicii semnificative (având în vedere că judecătorii nu pot reacționa ca orice persoană fizică), acest lucru nu poate servi drept motiv pentru interzicerea dreptului unor persoane de a-și exprima opinia – prin judecăți de valoare însoțite de suficientă fundamentare factuală – cu privire la chestiuni de interes public legate de funcționarea sistemului judiciar sau pentru interzicerea oricărei critici adresate sistemului judiciar. În jurisprudența sa⁴¹, Curtea Europeană a raționat că judecătorii, având în vedere faptul că ei fac parte dintr-o instituție fundamentală a statului, pot fi supuși criticii personale în anumite limite permise și nu doar de o manieră teoretică și generală. Cu toate acestea, atunci când judecătorii acționează în calitatea lor oficială, ei pot fi obiectul unor limite mai largi de critică acceptabilă decât cetățenii obișnuiți.

În jurisprudența sa constantă (a se vedea cauzele *Otegi Mondragon v. Spania*⁴², *Pakdemirli v. Turcia*⁴³, *Artun și Güvener v. Turcia*⁴⁴, *Colombani și alții v. Franța*⁴⁵, pentru șefii de stat străini), Curtea a afirmat că o protecție sporită a șefilor de stat și de guvern printr-o lege specială nu este, în principiu, în conformitate cu spiritul Convenției.

Spre exemplu, în cauza *Odabasi și Kocak v. Turcia*⁴⁶, reclamantii au fost acuzați de defăimarea memoriei lui Atatürk, care la paginile 69 și 71 din cartea intitulată *Düş ve Yaşam (Visul și viața)* au scris următorul fragment: „Kemalismul nu l-a masacrat pe Mustafa Suphi și pe prietenii lui? Kemalismul nu l-a întemnițat pe Nazım mulți ani pentru că era comunist? În sud-est, de la Dersim până la Seyh Said susțin, prin exemple terifiante, zeci de mii de oameni au fost masacrați sau sute de sate arse în conformitate cu directivele lui Mustafa Kemal și lideri precum Fethi Okyar și alții? [...] Aceste chemări la rugăciune și formula lor de credință constituie temelia religiei. Se vor cânta pentru totdeauna peste țara mea. [...] Dacă orizontul apusean este înconjurat de ziduri blindate cu oțel, inima mea este plină de mine.” Pentru defăimarea memoriei lui Atatürk, reclamantul Odabasi a fost condamnat la un an și șase luni de închisoare și reclamantul Kocak – la plata unei amenzi de 2.725.000 lire turcești. Examinând cauza, Curtea Europeană nu a ignorat faptul că Atatürk este o figură emblematică a Turciei moderne și, prin sancționarea reclamantilor, autoritățile turce au dorit să acționeze pentru a împiedica societatea

⁴¹ Hotărârea CtEDO în cauza *Morice v. Franța*, nr. 29369/10, 11 iulie 2013, [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-154265%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-154265%22]}) (accesat la 16.05.2024).

⁴² Hotărârea CtEDO în cauza nr. 2034/07, 15 martie 2011, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-103951%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-103951%22]}) (accesat la 17.05.2024).

⁴³ Hotărârea CtEDO în cauza nr. 35839/97, 24 septembrie 2002, [https://hudoc.exec.coe.int/eng#{%22execidentifier%22:\[%22004-37218%22\]}](https://hudoc.exec.coe.int/eng#{%22execidentifier%22:[%22004-37218%22]}) (accesat la 17.05.2024).

⁴⁴ Hotărârea CtEDO în cauza nr. 75510/01, 26 iunie 2007, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-81181%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-81181%22]}) (accesat la 17.05.2024).

⁴⁵ Hotărârea CtEDO în cauza nr. 51279/99, 4 septembrie 2001, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-60532%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-60532%22]}) (accesat la 17.05.2024).

⁴⁶ Hotărârea CtEDO în cauza *Odabași și Koçak v. Turcia*, nr. 50959/99, 21 februarie 2006, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-72518%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-72518%22]}) (accesat la 17.05.2024).

turcă, atașată acestei figuri, să-și simtă sentimentele lezate într-un mod nejustificat. Cu toate acestea, Curtea a stabilit că declarațiile contestate nu îl vizau direct pe Atatürk, ci mai degrabă ideologia „kemalistă”, motiv pentru care a considerat acțiunile autorităților turce ca reprezentând o încălcare a art. 10 din Convenție.

În rezoluția Comitetului de Miniștri din anul 2006 cu privire la executarea hotărârii în cauza *Odabasi și Kocak v. Turcia*⁴⁷, s-a constatat că autoritățile turce au prezentat un număr de exemple de decizii prin care s-a stabilit să nu se mai urmărească penal persoane în situații similare. Unele dintre aceste decizii au fost pronunțate în cauze care vizau aplicarea legii privind infracțiunile împotriva memoriei lui Atatürk. Plângerile întemeiate pe această lege au fost în mare parte respinse, cu trimitere la art. 10 din Convenție și la jurisprudența relevantă a Curții privind libertatea de exprimare. Aceste hotărâri consideră discuțiile pe probleme istorice, inclusiv în jurul personalității lui Atatürk, ca fiind în afara defăimării sau insultării fondatorului Republicii Turce.

Într-o altă speță cu o tematică similară, cauza *Özçelebi v. Turcia*⁴⁸, reclamanții au fost condamnați penal la un an de închisoare fără suspendare pentru utilizarea cuvântului „mutră” în raport cu portretele lui Atatürk. Curtea a constatat o încălcare pe motiv că instanțele interne nu au cercetat în detaliu circumstanțele în care fuseseră făcute aceste declarații (spațiu restrâns și grup select de persoane). Pedepsa aplicată a fost înlocuită, într-un final, cu o amendă cu suspendare. În pofida aplicării acestei sancțiuni mai blânde, Curtea a remarcat că simpla condamnare a reclamantului la o pedeapsă cu închisoarea, chiar dacă aceasta a fost înlocuită cu o măsură alternativă, a condus, în contextul art. 10 din Convenție, la o sancțiune disproporțională în raport cu scopul urmărit.

Potrivit raportului cu privire la executarea hotărârii în cauza *Özçelebi v. Turcia*⁴⁹, Curtea de Casație națională a aplicat direct Convenția, considerând că o condamnare a unei persoane pentru expresia „Nu îl iubesc pe Atatürk și nici nu trebuie” nu ar fi conformă cu libertatea de exprimare, garantată de CEDO. În acest sens, s-a recomandat adoptarea unor măsuri legislative pentru a se asigura că practica și interpretarea dată de instanțele naționale este în conformitate cu jurisprudența Curții cu privire la libertatea de exprimare.

4. Concluzii

Aspectele prezentate mai sus ilustrează faptul că protecția penală a autorității a fost amplu analizată de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care a trasat câteva linii esențiale ce trebuie urmate de către legislațiile naționale.

⁴⁷ Rezoluția Comitetului de Miniștri din anul 2006 asupra executării în cauza *Odabaşı și Koçak v. Turcia*, <https://hudoc.exec.coe.int/?i=001-99668> (accesat la 12.05.2024).

⁴⁸ Hotărârea CtEDO în cauza *Özçelebi v. Turcia*, nr. 34823/05, 23 iunie 2015, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-155354%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-155354%22]}) (accesat la 17.05.2024).

⁴⁹ Raportul asupra executării hotărârii în cauza *Özçelebi v. Turcia*, [https://hudoc.exec.coe.int/?i=DH-DD\(2016\)948E](https://hudoc.exec.coe.int/?i=DH-DD(2016)948E) (accesat la 13.05.2024).

Analizând jurisprudența CtEDO, se observă că, dincolo de aspectele privind elementele de bază care conturează o protecție penală a autorității în acord cu CEDO, există o serie de probleme speciale de care trebuie să se țină seama. Una dintre acestea se referă la insultele adresate funcționarilor publici și presupune a se stabili dacă aceste insulte reprezintă o exteriorizare a dreptului la exprimare în limitele permise de lege sau dacă pot atrage o răspundere penală. În general, toți exponenții autorităților publice, fie că sunt polițiști, procurori sau judecători, sunt tratați în mod similar cu privire la protecția împotriva insultelor care le sunt adresate. Standardul comportamental al funcționarilor publici în raport cu insultele este că aceștia trebuie să tolereze un grad mai mare de critică, gradul de toleranță nefiind însă nelimitat. Criticile trebuie să fie bine fundamentate și să nu depășească limitele acceptabile ale unei dezbateri publice rezonabile. La determinarea faptului dacă anumite insulte pot atrage răspunderea penală se ia în considerare inclusiv tonalitatea, contextul și starea celui care le exteriorizează. Pe de altă parte, sancțiunile impuse pentru critici defăimătoare trebuie să fie proporționale și justificate în mod corespunzător. În cazurile analizate, Curtea a subliniat importanța protejării drepturilor individuale împotriva abuzurilor și exceselor de putere, dar a recunoscut și necesitatea unor măsuri adecvate pentru menținerea ordinii publice și a respectului față de autoritățile judiciare, în special ținând cont de faptul că orice hotărâre pronunțată de către CtEDO urmează să fie transpusă în legislațiile naționale prin intermediul unor măsuri de ordin general.

În ansamblu, domeniul protecției penale a autorității este bine conturat de către CtEDO, iar exemplele pe care le-am analizat ilustrează faptul că legislațiile naționale au reușit, cel puțin în cazurile prezentate, să aplice cu succes viziunea CtEDO în reglementările interne.

Referințe

- Bealey F., *The Blackwell Dictionary of Political Science: A User's Guide to Its Terms*, Wiley Publishing House, 1999.
- Brożek A., Świdorski E., Świątorzecka K., Józef M. Bocheński. *Two Anniversaries*, Stud East Eur Thought, nr. 74/2022, pp. 145–148, <https://doi.org/10.1007/s11212-022-09465-2>.
- Dungan P., *Infracțiunea de ultraj în concepția noului cod penal*, în *Law Series Annals*, Timișoara, 2009, pp. 35-42.
- Drăniceru M., *Funcția publică și fenomenul ultrajului prin prisma respectării drepturilor omului*, în *Volumul Conferinței științifico-practice „Statul securitatea și drepturile omului în era digitală”* organizată de Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, 2021.
- Gulieva, N. B., *Protecția juridică penală a onoarei și demnității unui reprezentant al guvernului*. B: Vestnik KemSU, 2013, nr. 4, pp. 270-273.
- Ionescu Dumitrache A. A., *Drept penal. Partea specială II*, Editura Universul Juridic, 2021.
- Rotaru C., Trandafir A. R., Cioclei V., *Drept penal. Partea specială II. Curs tematic*, Editura C.H. Beck, București, 2018.
- Tanislav E., *Ultraj. Practică judiciară*, în *Revista de Drept Penal*, nr 1/2001.
- T. Toader, M.I. Michinici, R. Răducanu, A. Crișu-Ciocintă, S. Rădulețu, M. Dunea, *Noul Cod Penal. Comentarii pe articole*, Editura Hamangiu, București, 2014.
- Udroiu M., *Sinteze de drept penal*, Editura C.H. Beck, București, 2020.
- *** Academia Română, *Dicționar explicativ al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2016.